

Στην Ηπειρο ακόμη και ο γάμος ξεκινάει με μοιρολόι

Παραδοσιακή Ηπειρώτικη κομπανία

του Κώστα Γεωργουσόπουλου

Τα συναισθήματα δεν είναι σαν τα νομίσματα, παλαιάς και νέας κοπής. Δεν διαφέρει το πένθος, ο ενθουσιασμός, η οργή και η επιείκεια είτε κατοικείς σε παλάτια ή καλύβια είτε ευρίσκεσαι σε εποχές συρράξεων ή ημέρες συγκομιδής και περισυλλογής. Ο πόνος είναι πόνος, η χαρά χαρά. Ίσως να διαφέρουν τα μέσα, οι μόδες, ίσως οι εντάσεις να είναι διαφορετικές, ίσως να επιστρατεύονται, ανάλογα με τις συνθήκες, άλλα κουράγια. Ο πόνος, το πένθος, η απελπισία μπροστά στον θάνατο αγαπημένων προσώπων δεν άλλαξε ως βίωμα, ως τραύμα, ως εγκαυστική. Απόδειξη οι θρήνοι, στον Όμηρο, στους τραγικούς, στους ρομαντικούς, στους ρεαλιστές, στους συμβολιστές ακόμη και στους υπερρεαλιστές δημιουργούς. Θα έλεγα μάλιστα πως όσο οι συνθήκες του βίου περιορίζουν τις δυνατότητες να εκδηλωθεί, να εκφραστεί, να σκιστεί το συναίσθημα, τόσο μεγαλύτερη γίνεται η ένταση. Ηπειρώτικη κομπανία

Παλιότερα, κι όχι μόνο στην ύπαιθρο χώρα και στα μικρά μέρη, αλλά και στην πρωτεύουσα και έως πριν από λίγα χρόνια στις «επαρχίες» της Αθήνας, τον νεκρό μας τον ξεγυchnτούσαμε στο σπίτι, στο κεντρικό δωμάτιο, από εκεί τον κηδεύαμε και επιστρέφοντας από την ταφή επιστρέφαμε (ομηρικότατα) και στη ζωή δειπνώντας με κοινό δείπνο, όπου συγγενείς, γείτονες, φίλοι προσέφεραν σε έρανο τα φαγητά τους. Αυτός ο Νεκρόδειπνος (έχει μνημειωθεί από τον Σικελιανό και τον Σινόπουλο) λεγόταν κατά περιοχή «Μακαριά» ή «Παρηγοριά». Τώρα ο νεκρός μας ξεγυchnτάει μόνος σ' ένα ψυγείο νεκροτομείου και η «παρηγοριά» έχει συρρικνωθεί σε τυποποιημένο καφέ, παξιμαδάκι, κονιάκ που προσφέρεται στο κυλικείο του Νεκροταφείου και συνήθως οι πενθούντες διά του Τύπου δηλώνουν ότι δεν θα δεχτούν «συλλυπητηρίου επισκέψεις». Τι σημαίνουν όλα αυτά; Μήπως μειώθηκε το πένθος, η απελπισία για την απουσία των προσφιλών; Όχι, αντίθετα, γίνονται σχεδόν αφόρητα και συνήθως καταλήγουν οι άνθρωποι στον ψυχίατρο, στην κατάθλιψη και στη μελαγχολία. Σ' αυτό οδήγησαν οι συνθήκες του βίου, η τυραννία του μεροκάματου, η στενότητα του χώρου (πώς θα κατεβεί το φέρετρο από τον 5ο όροφο μια και δεν χωράει στο ασανσέρ;!), το σκόρπιο σε μεγάλες αποστάσεις συγγενολόι αλλά και οι εργαζόμενοι σύννοικοι, που δεν γνωρίζουμε ούτε ποιοι είναι, που οι θρήνοι και η συρροή σε ώρες κοινής ησυχίας τούς ενοχλούν και συχνά καλούν την Αστυνομία!

Και τα γλέντια; Παλιότερα σε γιορτάδες μέρες ή σε επετείους και ονομαστικές εορτές, σε γάμους και βαφτίσια στις αυλές, στα τρίστρατα ή στα αλώνια στρώνονταν τραπέζια, βράζανε καζάνια, καλούσαν κομπανίες και κάθε μεγάλος ή μικρός χώρος γινόταν χοροστάσι, πανηγύρι, μέγα επικοινωνιακό γεγονός με απόλυτη συναισθηματική φόρτιση. Σπονδή στον Διόνυσο και ξόρκι του θανάτου. Μπορεί να κλειστεί το γλέντι στα στενά, τσιμεντένια κλουβιά όπου μετοικήσαμε; Προσπάθειες εξόδου γίνονται με τις συνεστιάσεις συμπατριωτών, συντεχνιών, συναδέλφων ή καλεσμένων φίλων σε οργανωμένους χώρους διασκεδάσεως. Ακραία μορφή εξομοίωσης γλεντιού, αυτά τα νέα εφευρήματα, τα διάφορα «Κτήματα» όπου προσομοιώνεται ο χώρος με χωριό, πανηγυρι, αυλή κ.λπ.

Κι όμως, η λαχτάρα των ανθρώπων να απεκδυθούν από τις πιεστικές καθημερινές μέριμνες, από την καταθλιπτική τυραννία της εργασιακής επανάληψης, τους οδηγεί, έστω κατά τρόπο συναισθηματικής σκηνοθεσίας, να γλεντήσουν μέσα σε χώρους στενούς, αστικούς και να φαντασιωθούν τον αρχαίο τρόπο διονυσιακής εορτής.

Μου συνέβη πρόσφατα. Βρεθήκαμε καλεσμένοι σε σύγχρονο μεγαλοαστικό διαμέρισμα σε υψηλό όροφο προαστίου της Αθήνας, πανεπιστημιακοί, δάσκαλοι, δικαστές, δικηγόροι, συνθέτες - τραγουδιστές, συγγραφείς και φοιτητές, ηλικιακό φάσμα με άνυσμα πενήντα χρόνια. Προέλευση Μωραΐτες, Ρουμελιώτες, Ηπειρώτες. Ο πυρήνας, οι τελευταίοι και οι οικοδεσπότες. Η βραδιά ξεκίνησε τυπικά, ως συνήθως. Σκόρπιες παρέες στις διάφορες διαμορφωμένες γωνιές του ευρύχωρου σαλονιού. Οι τυπικές αναγνωριστικές συζητήσεις για να σπάσει ο πάγος, να βρεθούν κοινά ενδιαφέροντα, να αναζητηθούν ευθείς και πλάγιοι δεσμοί, μακρινοί γνώριμοι, φοιτητικές παρέες, συμπεθεριά συγγενών και τα γνωστά. Σ' ένα μικρό δωμάτιο, δίπλα στο σαλόνι, τρεις άγνωστοι και ξεμοναχιασμένοι άντρες έπιναν ουζάκι και τσιμπολογούσαν μεζεδάκια.

Πέτρο-Λούκας Χαλκιάς

Όσπου ήρθαν τα φαγητά. Από έμπειρα χέρια νοικοκυράς, ηπειρώτικες γεύσεις, πίτες, κρέατα, τυριά, ορεκτικά και κόκκινο κρασί. Τα πηγαδάκια συγκεντρώθηκαν σε δύο εστίες, σε δύο κοινές τράπεζες. Το κρασί έρρευσε, λύθηκαν οι γλώσσες. Και τότε το θαύμα συντελέστηκε. Οι τρεις περίεργοι επισκέπτες του διπλανού δωματίου στρώθηκαν ανάμεσα στα δύο τραπέζια, άνοιξαν τους σάκους τους και αποκάλυψαν τον ρόλο τους. Ένα κλαρίνο, ένα ακορντεόν, ένα ντέφι. Κι άρχισε το γλέντι και άστραψε η μουσική. Η ηπειρώτικη, στην πραγματικότητα η βορειοηπειρώτικη, κομπανία

από το Αργυρόκαστρο μπήκε μέσα στο στενό τσιμεντένιο μεγαλοαστικό φρούριο και το ανατίναξε. Το σαλόνι σε λίγα λεπτά, όταν ο πρώτος «σκάρος» πλημμύρισε την ατμόσφαιρα, μετατράπηκε σε πλατύ αλώνι, σε χοροστάσι, σε εσωτερική αυλή μοναστηριού μέρα πανηγυριού. Τα αυστηρά έπιπλα μέσα στην αγλύ των μουσικών κλιμάκων έγιναν στασίδια, βραχάκια, θημωνιές, κρασοβάρελα, σούστες, χράμια, βελέντζες, κιλίμια. Κάπου είχες την ψευδαίσθηση ότι καμάρωνε ο αργαλειός, πιο πέρα το πιθάρι με τα παστά, οι κάδοι με τις τσακιστές ελιές, οι πολυέλαιοι μετατράπηκαν ξαφνικά σε πάτερα απ' όπου κρέμονταν μάτσα με χαμομήλια, ρίγανη, τσάι του βουνού και πιο πέρα αρμαθιές σκόρδα, κρεμμύδια, ξερά σύκα, λουκάνικα.

Ναι, η μουσική ξυπνούσε στους αλλοτριωμένους λόγιους, επιστήμονες και στους εξόριστους στο άστυ συγγραφείς και συνθέτες το ρίγος του βυθού, τη ναρκωμένη μνήμη.

Το κλαρίνο κεντούσε μουσικά σιρίτια με χρυσές κλωστές πάνω σε βελουδένιες ποδιές. Το ακορντεόν κελάηδιζε, γουργούριζε και άλλοτε παιζογελούσε και το ντέφι είχε βρει τους σφυγμούς στους καρπούς των χεριών της ομήγυρης και χτυπούσε με τον ρυθμό της καρδιάς μας.

Ο Ηπειρώτης δεξιότηχνης του κλαρίνου, Πετρολούκας Χαλκιάς

Στην Ηπειρο ακόμη και ο γάμος ξεκινάει με μοιρολόι, λες και αυτός ο εδραίος λαός (οι αρχαίοι Σελλοί, οι εδραίοι, οι αυτόχθονες, από όπου και η Ελλάς αργότερα) έκανε γλέντι, τραγούδι και χορό την ηρακλείτεια διαλεκτική, όπου ζωή και θάνατος, πένθος και χαρά, ύπνος και ξύπνιο, γηρατειά και νιάτα, μέρα και νύχτα είναι το ίδιο, το ένα περιέχεται μέσα στο άλλο, παλίντονος αρμονία.

Από τις αρτηρίες στον ρυθμό

Οι τρεις δεξιότηχνες χειριζόμενοι τους δρόμους τους μουσικούς μεθοδικά, συστηματικά, με την αρχαία σοφία που κουβαλάνε γνωρίζουν πως σιγά-σιγά μπαίνουντας στις αρτηρίες, ακολουθώντας τις παλινδρομήσεις του αίματος, φτάνουν στην καρδιά και επιταχύνουν τους παλμούς της και οι παλμοί κινητοποιούν προς τον εγκέφαλο τις φυσαλλίδες του αλκοόλ και εκείνο μεθάει τα κύτταρα του εγκεφάλου και στέλνει μηνύματα στα πόδια και τα πόδια μπαίνουν στον ρυθμό και ο ρυθμός οδηγεί τα βήματα στον χορό.

Έτσι όλοι οι πριν από λίγο συγκρατημένοι, ευπρεπείς, πολιτισμένοι συνδαιτυμόνες πετάνε τα σακάκια, τις γραβάτες και με τα πουκάμισα έξω από το παντελόνι και οι γυναίκες χωρίς τα ψηλοτάκουνα, χεραγκαλιά, τελούν τους βαθύρριζους αργούς στην αρχή κύκλιους χορούς πρώτα της Ηπείρου και ο δεξιότηχνης του ντεφιού τραγουδά και το κλαρίνο χτίζει ξερολιθιές πυρσογιαννίτικες με τις νότες και το ακορντεόν, άλλοτε ειρωνεύεται και άλλοτε χαριεντίζεται ενώνοντας Ανατολή και Δύση, Βαλκάνια και Τυρρηνικό Πέλαγος.

Το παν οργά και ο Διόνυσος στο κέντρο του χορού μαίνεται.

Για λίγες ώρες το μεγαλοαστικό σαλόνι έγινε αλώνι, ορχήστρα σατυρικού δράματος, πασχαλινό αναστάσιμο τσιμπούσι. Ω, έπεσαν και παραγγελιές, έπεσε και χαρτούρα και οι μουσικοί, ενώ είχαν προς το ξημέρωμα μαζέψει τα όργανά τους, επέστρεψαν γιατί η βαθιά χαρμολύπη κάποιου γλεντιστή επεθύμησε (πριν ξαναφορέσει το προσωπείο του επαγγέλματος σε λίγες ώρες) ένα βαρύ μοιρολόι. Έτσι όπως το ένιωσε το όλον πράγμα ο Μακρυγιάννης, που τραγουδώντας ένα βαρύ θλιβερό τραγούδι είπε πως «είχε κέφια»!

του Κώστα Γεωργουσόπουλου

